

SMYRNA/İZMİR

KAZI VE ARAŞTIRMALARI III

SMYRNA/İZMİR EXCAVATION AND RESEARCH III

Editörler / Edited by
Hakan Göncü - Akin Ersoy
Duygu S. Akar Tanrıver

Editör/Edited by

Hakan Göncü – Akın Ersoy – Duygu S. Akar Tanrıver

Makaleler konulara göre kronolojik sıralanmıştır.

Articles are listed in chronological order by topic.

Ön Kapak Fotoğrafı/Cover Photos:

Hakan Göncü - Smyrna Agorası Batı Portikosu (10.01.2023)

Arka Kapak Fotoğrafı/Back Cover Photos:

Zafer Derin - Yassıtepe Höyüğü buluntusu gaga ağızlı tesbit

Baskı/Print

Fotokitap Fotoğraf Ürünleri Paz. Ve Tic. Ltd. Şti.

Tevfikbey Mahallesi Dr. Ali Demir Cad. No.51

Giriş Kat 34290 Sefaköy – İstanbul

Tel. 0212 407 0506 – 0541 231 1887

Sertifika No. 33623

Yapım ve Dağıtım/Production and Distribution

Zero Prod. Ltd.

Abdullah Sokak 17, Taksim 34433, İstanbul

Tel: +90 (212) 244 75 21 Fax: +90 (212) 244 32 09

E.posta: info@zerobooksonline.com www.zerobooksonline.com

SMYRNA/İZMİR

Kazı ve Araştırmaları III

Smyrna/Izmir Excavation and Research III

Editörler / Edited by
Hakan Göncü - Akın Ersoy
Duygu S. Akar Tanrıver

İstanbul 2019

YAYINLARI

İçindekiler

SUNUŞ ve TEŞEKKÜR	XI
ERKEN TUNÇ ÇAĞI, ARKAİK VE KLASİK	
İzmir'de 5 Bin Yıllık Yerleşim Alanı Yassitepe'de Yeni Keşifler Zafer DERİN.....	1
1948-1992 Yılları Arasında Eski Smyrna'da Ele Geçen Sikkeler Sevgiser AKAT ÖZENİR	17
Eski Smyrna Demir Çağı Savunma Duvarları Hüseyin CEVİZOĞLU	27
Bayraklı Höyüğü Erken Tunç Çağ Tabakalarına Dair İlk Bulgular Aylin Ü. ERDEM / Kader GÜRGEN ERDEM / Başak ONGAR	39
Eski Smyrna Arkaik Dönem Sivil Mimarisi'nin Ege Dünyası'ndaki Yeri Bora ERTÜZÜN.....	49
Eski Smyrna ve Klazomenai'dan M.Ö. 4. Yüzyıl Seramikleri ve Bunların İzmir Körfezi'ndeki Dağılımı: Tarihsel Zeminde Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme İlkan HASDAĞLI	59
İonia'da Lahit Geleneğinin Başlangıcına Dair Eski Smyrna'dan Bir Kanıt S. Melike ZEREN-HASDAĞLI	75
Eski Smyrna'dan Akhaimenid Kâseler Handan YILDIZHAN	89

İzmir’de 5 Bin Yıllık Yerleşim Alanı Yassitepe’de Yeni Keşifler

Zafer DERİN*

ABSTRACT

Yassitepe Höyük has a very specific location near Manda Deresi and the half of the prehistoric mound remained under the modern buildings. The Höyük has a height of 6.30 meter, it was built from Neolithic to Roman Time.

The Early Bronze Age settlement which became with the oldest layer of Troy is made up of thin, long, rectangular planned structures with high stone walls. The Early Bronze Age settlement in the Yesilova Höyük can be defined as the continuation of the Chalcolithic Age. In addition to the similarities in earthenware, the stone foundation colossal architecture points to an important development. These architectural remains pertaining to this cultural process was unearthed at Yassitepe and the graveyard was found at the center of the Höyük.

Keywords: Western Anatolia, Yassitepe, Early Bronze Age,

Anahtar Kelimeler: Batı Anadolu, Yassitepe, Erken Tunç Çağı,

Yassitepe Höyüğü Ege Bölgesi’nin sahil bölgesinde doğu-batı doğrultusunda denize doğru uzanan, Belkahve geçidi ile doğuya kapalı Bornova Ovası’nın ortasında yer almaktadır. Yassitepe yaklaşık 1 bir kilometre çapındaki alanda gelişim gösteren, Yeşilova Höyüğü ile başlayan, Yassitepe ve İpeklikuyu Höyükleri ile devam eden İzmir’in Tarih Öncesi kültürel sürecinin yaşandığı merkezlerden biridir. Yassitepe Höyüğü kentin merkezinde olmasına karşın, keşfedilip kazıların başlamasından sonra hızlı kentleşmenin getirdiği yapılaşma tehlikesinden büyük oranda korunmuş durumdadır (Resim 1).

Manda Deresi’nin kuzeyinde bulunan, 6.30 metreye yaklaşan yüksekliği ile höyük ve çevresi derelerin getirdiği alüvyonlarla dolması nedeniyle, günümüzde 1-2 m yüksekliğinde alçak

* Zafer DERİN, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Anabilim Dalı, Bornova, İzmir/Türkiye, zaferderin@gmail.com

Resim 1. Yassitepe Höyük kazı alanlarının güneyden görünüm.

ayvan bir tepe şeklini almıştır¹. Denizden yüksekliği 19 m olan höyük, kuzey-güney doğrultusunda yaklaşık 200 m, doğu-batı doğrultusunda ise 150 m uzunluğundadır.

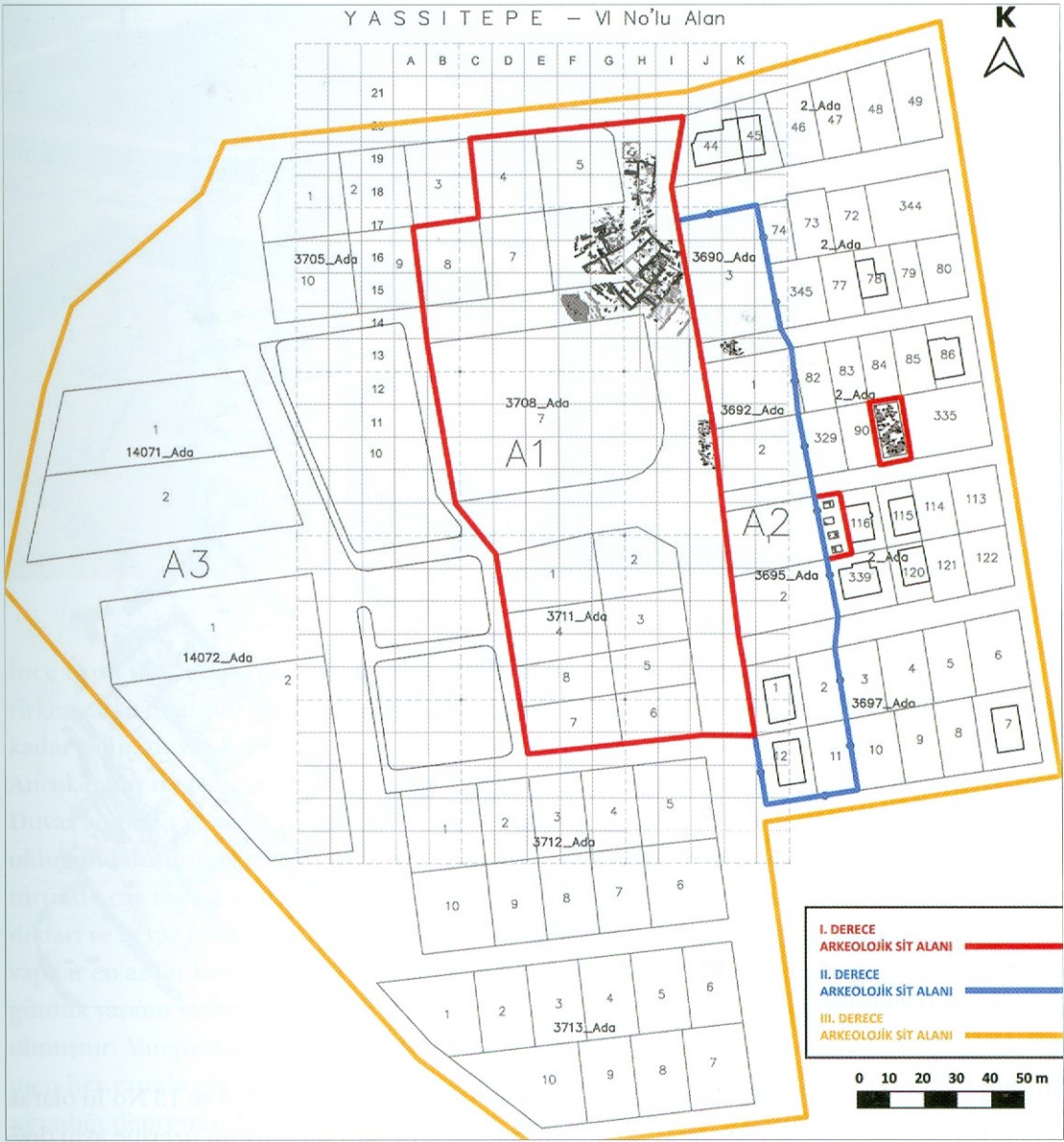
Yassitepe’de 2010 yılında başlatılan kazı çalışmalarında, kültür tabakalarının höyüğün merkezinde yüzey toprağının hemen on santim altında başladığı, üzerine yapılan yol ve tarımsal faaliyetler nedeniyle alttaki kalıntıların kısmen tahrip olduğu görülmüştür. Yassitepe’de dört farklı kültür sürecini içeren 14 tabaka ortaya çıkartılmıştır² (Resim 2).

Yassitepe’de ilk yerleşim, günümüzden 8 bin yıl önce Neolitik Çağ’ın sonuna doğru Yeşilova Höyüğü’nün devamında yeni bir yerleşme olarak başlamıştır³. Henüz mimari bulgulara ilişkin kesin bulgulara sahip olmamamıza karşın ele geçen bazı çanak çömlek parçaları bu dönemi işaret etmektedir. İlk Egeli toplulukların MÖ. 5700 civarında bölgeyi terk etmesinin ardından 200-300 yıl sonra, Güney Doğu Avrupalıların doğuya doğru hareketlenerek yerleşmeye başladıklarını ortaya koymaktadır. Kalkolitik dönem halklarına ait bu toplulukların daha basit ve ilkel yaşam tarzlarıyla belki de ağırlaşan Batı Anadolu çevre şartlarına uyum sağlamaya çalıştıklarını anlıyoruz. Yassitepe’de bu katlar III. Tabaka ile temsil edilir.

¹ Derin 2006: 1.

² I. Kültür Katı: Roma Dönemi
II. Kültür Katı: Tunç Çağ
A. Orta Tunç Çağ 1-2
B. Erken Tunç Çağ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8
III. Kültür Katı: Kalkolitik (Orta) 1, (Erken) 2
IV. Kültür Katı: Neolitik (Geç ?)

³ Derin 2017, 224 vd.

Resim 2. Yassitepe Höyüğü yayılım alanı.

IIB tabakası-Erken Tunç Çağ

Yassitepe'deki en uzun süreli yerleşim Erken Tunç Çağı'nda olmuş, kazılan alanlarda bugüne kadar toplam 14 mekân tespit edilmiştir. Mekânlar IIB 1 ve çoğunlukla IIB 2 katlarına aittir (Resim 3).

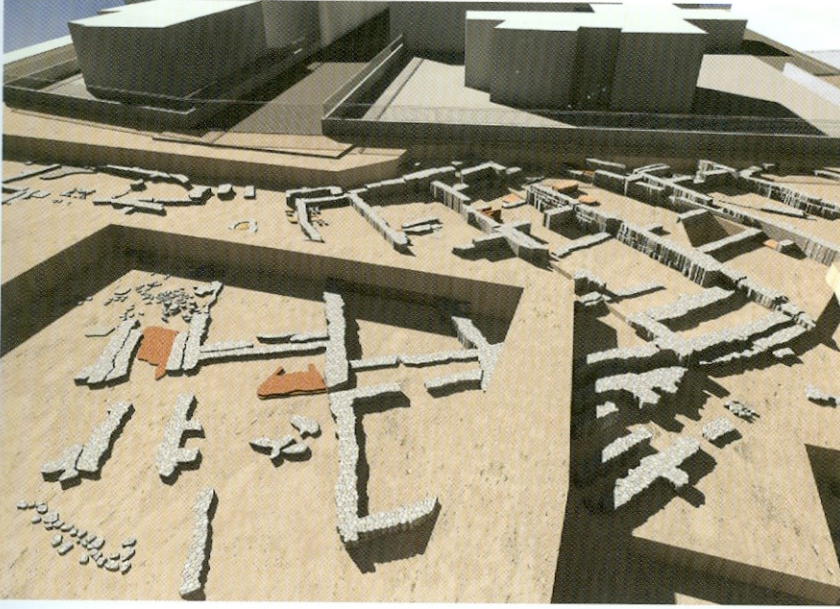
Yassitepe'nin Erken Tunç Çağı katlarını içeren ve mimari açıdan belirgin bir plan ortaya koyan IIB1 ve 2 katlarındaki yapıların fazla değişime uğramadan yeni tekrarı şeklinde inşa edildikleri anlaşılmaktadır. Test açmasından elde edilen bulgular bu katlara ait mimari geleneğin IIB3 katı ile başladığını göstermektedir. Bu nedenle olasılıkla aynı topluluklar, IIB2'nin yıkılmasından sonra aynı yapıları onararak kullanmıştır.

Resim 3.
Yassitepe Höyüğü
Erken Tunç Çağ
tabakaları mimarisi.

IIB1 katına ait sınırları belli durumda beş mekan bulunmuştur. 1, 2, 3, 4 ve 13 No'lu olarak adlandırılan mekânların (Resim 3) bir alt tabakadaki IIB2 katı yapılarının üzerine aynı doğrultuda, 3 ve 5 No'lu mekanlarda olduğu gibi kısmen alttaki yapı katı duvarlarını kullanarak inşa ettikleri anlaşılmaktadır. Yassitepe IIB 1 ve 2 yapı katına ait mekanların bir kısmı, yüzeye yakın olmaları nedeniyle, tarımsal faaliyetlerin sonucunda tahrip olmuştur. Buna rağmen; IIB2 yapı katına ait 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12 ve 13 no'lu mekanlar ile savunma duvarının bir bölümü açığa çıkartılmıştır (Resim 3).

Erken Tunç Çağ yerleşim planlarında simetrik düzenin hakim olduğu düşünüldüğünde; Erken Tunç Çağ katlarına ait mekanların yarısının bugün höyüğün sınırları içindeki villaların altında kaldıkları söylenebilir (Resim 4). Mekânların, yerleşimin oval planına uygun olarak, arka duvardan girişlerin bulunduğu ön avluya doğru daralarak uzandıkları görülmektedir. Ortak duvar kullanarak bitişik düzende inşa edilen 3 ve 5 no'lu mekanların tabanında ele geçen üst yüzü düz, alt yüzü negatif ağaç izleri taşıyan kerpiç parçaları; yapıların üst kısmının enine atılmış ağaçlarla örtüldükten sonra killi çamurla düzleştirilip, düz dam biçiminde yapıldığını kanıtlar.

Resim 4.
Yassitepe Erken Tunç
Çağ yerleşimi genel
görünümü ve güncel
yapılarla ilişkisi.
(Çizen: Yük. Mim.
Müge Cengiz)

İnce uzun mekânların ön odalarının genişlikleri 2.50 ile 4.30 m. arasında değişiklik gösterirken; arka odaların genişlikleri 5.20 m'ye kadar ulaşmaktadır. Kapı açıklıkları 0.80-0.90 m. kadar olup, duvar kalınlıkları çoğunlukla 0.40-0.60 m. arasında değişiklik göstermektedir. Ancak nadir de olsa; yer yer yaklaşık 0.70-0.80 m. kalınlığında duvarlara da rastlanmaktadır. Duvar kalınlığı ve taş duvarların dirençsiz olarak inşa edilmesi nedeniyle yapıların tek katlı olduğunu düşünmekteyiz. Yapıların duvarlarında araları çamurla birleştirilen orta boy bazalt türünde çay taşları kullanılmıştır. Duvarların içten ve dıştan saman katkılı çamur ile sıvan- dıkları ve beyaz renkte kireçle boyadıkları anlaşılmıştır. Yoğun deprem izlerini gördüğümüz yapılar en az bir kez onarım görmüştür (Resim 5). Mekânlar aniden terkedilmesi içlerindeki günlük yaşamı yansıtan birçok bulgunun da sağlam durumda günümüze ulaşmasında etkili olmuştur. Yangından çok depremle karşılık bulan bir yıkımı yansıtan felaketin izlerini, he- men her yapıda görmek mümkündür. C¹⁴ tarihleri Yassitepe Erken Tunç Çağ yerleşiminin uğradığı depremin MÖ 2800 yılları civarında gerçekleştiğini göstermiştir.

Yapıların ortak duvarlara sahip olmaları ve mekân aralarında kapı açıklıklarına rastlanması nedeniyle mekânların kompleks şeklinde aynı zamanda inşa edildiklerini düşünmekteyiz. İçlerinde ocak ve fırın gibi alanların yer aldığı mekânların, çok sayıda pithosun ve küplerin ele geçtiği arka bölümlerinin çoğunlukla depo olarak kullanıldığı anlaşılmıştır. Mekânların bu bölümlerinde boyunlarına kadar toprağa gömülü pithoslara da rastlanmaktadır. Çanak çömlek ve pithos gibi depolama kaplarının yoğunluğu, ocakların yakınında yer yer toplu halde bulunan midye yığınları burada yaşayanların toplumsal refah ve zenginliğin birer göstergesidir.

Mekânların içlerinde mutfak olarak nitelendirebileceğimiz mutfak bölümleri, keramik atölyesi, depo odalarını içeren birçok bölüm yer almaktadır. 5 no'lu mekanın ante girişin- de; mekanın kuzey duvarına yapılmış, doğu ve batısı iki kısa duvar ile sınırlanan, kerpiç bir duvar aracılığıyla iki bölmeye ayrılan bir fırın bulunmuştur. Fırının içi orta boy taşlar ve kil topakları ve yassılaştırılmış plakalar ile doludur. Fırının yer aldığı bu mekânın bir keramik yapım atölyesi olduğu düşünülmektedir (Resim 6).

Resim 5. Yassitepe Höyüğü IIB1-2 tabakası yapıları genel görünümü.

IIB1 ve IIB2 tabakalarına ait yerleşim planı benzer nitelikte şekillenmesine karşın temelde bazı farklılıklar da taşımaktadır. IIB2 tabakasında mekânlar çok odalı olarak inşa edilirken IIB1 tabakasındaki yapılar tek odalı olarak yapılmıştır. Mekânların iç mimarisindeki bu değişim, Yassitepe'ye IIB1 tabakasında yerleşenlerin daha sade ve ekonomisi zayıf topluluklar olduklarını gösterebilir.

IIB2 katına ait ortaya çıkan mimari plan, yerleşimin oval bir şekilde inşa edilen ve ortadaki avluya doğru bitişin nizamda konumlandırılmış ince uzun yapılardan oluşan "Anadolu Yerleşim Planına" uygun olarak yapıldığını ortaya koymaktadır⁴. M. Korfmann'ın ilk kez 1983 yılında kullandığı 'Anadolu Yerleşim Planı' tanımı; ortada büyük bir avlu ve bunun etrafında bu avluya açılan ve arka duvarlarının da savunma duvarını oluşturduğu, yan yana bitişik olarak inşa edilmiş evleri ifade etmektedir. Yassitepe'deki; yan duvarları ortak, bloklar halinde inşa edilen, bazen ara duvarlarla birden fazla mekana ayrılan megaron ya da megaronsu yapılardan oluşan Erken Tunç Çağ yerleşimi, Batı Anadolu'nun geleneksel mimari karakterini temsil etmektedir. Bununla birlikte Yassitepe Höyüğü Erken Tunç Çağ yerleşiminde, büyüklük ve yayılım tarzı açısından kent oluşumu için gerekli mimari ve ekonomik nedenlerin henüz oluşmadığı anlaşılmaktadır.

Yassitepe'nin Erken Tunç Çağ IIB katında çanak çömlek bakımından zengin buluntulara rastlanılmıştır. Ele geçen bir kısmı sağlam durumdaki çanak çömlekler Kalkolitik dönemden Erken Tunç Çağı'na kadar kesintisiz bir süreci ortaya koymaktadır. Erken Tunç Çağ

⁴ Demircihüyük yerleşim planından hareketle, "Anadolu Yerleşim Planı" tanımlaması ilk defa M. Korfmann tarafından kullanılmıştır (Korfmann 1987: 223, fig. 354)

Resim 6. İçinde kil topaklarıyla keramik fırını.

tabakalarının en erken buluntuları Yassitepe IIB 6-8 tabakalarından gelmiştir. IIB8 tabakası keramiği içinde açık kaplar büyük oranda perdahlı, kapalı kaplar daha çok sade yüzeylidir. Perdahlı keramikte yüzey renkleri çoğunlukla koyu, sade yüzeylilerde açıktır. Bu tabakalarda ele geçen keramikler içinde içe kalınlaştırılmış ağız kenarlı kase ve çanaklar ve omurgalı çanaklar; yakın paralelleri yine Kumtepe IB keramiklerinde de görülen tipik formlara sahiptir⁵. Günlük kullanım kapları içinde boyunlu ve boyunsuz çömlekler yaygındır. Çanak, çömlek, küp ve testi formundaki kapların çoğu mekan tabanları üzerinde ele geçmiştir.

Erken Tunç Çağı IIB1-5 olarak tanımlanan tabakalarda yeni formların ortaya çıktığı ve yaygınlık kazandığı anlaşılmaktadır. Yüzeylerde koyu ve açık renkler yaklaşık aynı orandadır. Koyu renkler yoğunluk sırasına göre, siyah, grimsi kahverengi, gri, siyahımsı gri ve siyahımsı kahverengidir. Açık renklerde kırmızı, soluk kahverengi, pembe, kahverengi ve kırmızımsı kahverengi önemli yer tutmaktadır. El yapımı keramikler mal özelliği olarak genelde koyu yüzlü iyi perdahlı ve iyi pişirilmiştir. Bunların yanı sıra kırmızı yüzlü kap parçaları da görülmektedir.

Mekân tabanları üzerinde bulunan keramikler içinde, açık kapların daha çok olduğu görülmektedir. Açık kaplarda çeşitli tiplerde çanak, kâse ve fincanlar, kapalı kaplarda çömlek, testi ve küpler yer almaktadır. Üst evrelere doğru keramiklerde daha belirgin ve tipik formlarda artış görülür. Erken Tunç Çağı IIB1-2 katı karakteristik formlarından, çoğunlukla makara tipli tutamakları olan omurgalı çanaklar, içe geniş kalınlaştırılmış ağız kenarlı çanaklar (Resim 7)

⁵ Korfmann vd. 1995: Fig.27: 4; 29: 4-5; 30.

Resim 7.
Kase ve çanaklar.

ve silindirik gövdeli kapaklar, IIB2 evresinde nadiren görülmekte, daha alt evrelerde bunlara rastlanmamaktadır. Kapların büyük oranda koyu yüzlü olduğu tespit edilmiştir. Diğer önemli yoğunluğu oluşturan formlar ise üç ayaklı kaplar, gaga ağızlı testi ve maşrapalar, karından kulplu basık boyunlu çömlekler olarak tespit edilmiştir.

Üç ayaklı kaplar farklı boyutları ile ayaklı pişirme kabı olarak kullanılmışlardır. Çoğunluğu ağız kenarlarında boynuz gibi çıkıntılara ve tek kulba sahiptir (Resim 8). Bu kapların Bakla Tepe’de Geç Kalkolitik yerleşimin sonlarından itibaren görülmeye başladığı bilinmektedir. Ayaklı kaplar Kumtepe IB⁶, Kumtepe IC⁷, Troya I⁸, Beşik-Yassitepe⁹, Liman Tepe VI¹⁰ görülürken Yunan Adalarında Thermi I-II tabakalarında¹¹ ve Emporio’da da¹² yaygınlık kazanmıştır.

Erken Tunç Çağ kapları içinde en belirgin form gruplarından biri gaga ağızlı testilerdir (Resim 9). Bunların, boyun ve gövdeleri çoğunlukla oval yapılıdır. Ağızlar daha çok kesik gaga biçimlidir. Ele geçen parçalar çoğunlukla açık renkli ve perdahlı yüzeye sahiptir.

Gaga ağızlı testilere özellikle IIB 2 katunda çok miktarda rastlanmıştır. Yakın çevre içinde bu tip kapların Troya’da erken evreden itibaren görüldüğü bilinmektedir¹³. Sıvı içki kapları içinde yüksek boyunlu çömleklerin, akıtacaklı ya da akıtacaksız Tankartlar olasılıkla depas türü kapların öncüleri olarak kullanılmaya başlanmıştır (Resim 10, 11)

⁶ Sperling 1976, Fig.18: 558; Korfmann vd. 1995, Abb.33: 18; 34: 8;39: 7.

⁷ Korfmann vd. 1995, Abb.22: 14;24: 9

⁸ Blegen vd. 1950, Fig.266: 8.

⁹ Korfmann 1984, Abb.3: S12-130.

¹⁰ Erkanal 1998, Res.6.

¹¹ Lamb 1936, Fig.26.

¹² Hood 1981, 654-655, 393, Fig.178

¹³ Blegen vd. 1950, 66-67.

Resim 8. Üç ayaklı kaplar.

Resim 9. Gaga ağızlı testiler.

Resim 10-11. Akıtacaklı tankartlar ve boyunlu çömlekler.

Bunların dışında IIB 1-2 katlarında görülen piksisler Yassitepe'deki özel bir kap türünü oluşturur. Çoğunlukla kısa üç ayaklı, yuvarlak gövdeli ve kapaklı olarak yapılan bu tip kapların önemli bir kısmının yüzeyinde bezeme yer alır. Hamur yaşken çizilerek yapılan ve daha sonra kireç ile doldurulan insize bezeme kapların gövde üzerinde ve kapaklarda yer almaktadır. Kuzeybatı Anadolu'da Troya I-Erken, Kumtepe IC ve Beşik-Yassitepe yerleşimlerinde içe geniş kalınlaştırılmış ağız kenarlı çanakların ağız kenarlarında ve yüksek kaidelerinde, bazı kapaklarda ve piksislerde beyaz dolgu kazıma bezeme görülür¹⁴(Resim 12).

Yassitepe Erken Tunç Çağ buluntuları içinde küçük boyutlarıyla; kadın, testi ve kuş şeklindeki minyatür kaplar, özgün keramik örnekleri olarak yer alır (Resim 13, 14). Bunlardan özellikle kesik ağız kenarlı, dibe doğru genişleyen konik formuyla koku şişesi dikkati çeker¹⁵.

Yassitepe Erken Tunç Çağ tabakalarında testi ve çömlek gibi sıvı kaplarının ve pitosların yoğunluğu burada depolanan ürünlerin neler olduğu sorusunu sormamıza neden olmuştur. Kapların diplerinden alınan örneklerde çok miktarda üzüm çekirdeğine rastlanması bir ölçüde bunun nedenini açıklamaktadır (Resim 15). Bilindiği gibi Bornova misket üzümü Ege Bölgesi'nin eski üzüm çeşitlerinden biri olarak da tanınmaktadır. Bunları Herodotus'un tarih kitabı 'Historia'da MÖ 5. yüzyıl Anadolu'sunu anlatırken bahsettiği 'Smyrna'nın gül ve bal kokulu moskhatos' üzümünün ilk örnekleri olarak kabul edebiliriz.

¹⁴ Blegen vd. 1950, 58-59, 77 ;253: 1-13;262: 21; Sperling 1976, 346, Fig.23: 825, Pl.77: 706-709; Korfmann 1984, Abb.8: S13-224/1, S13-584/2.

¹⁵ Üzeri beyaz dolgu kazıma bezemesiyle kadın formundaki bu tür kabın benzerleri Sadberk hanım Müzesi koleksiyonunda yer alır.

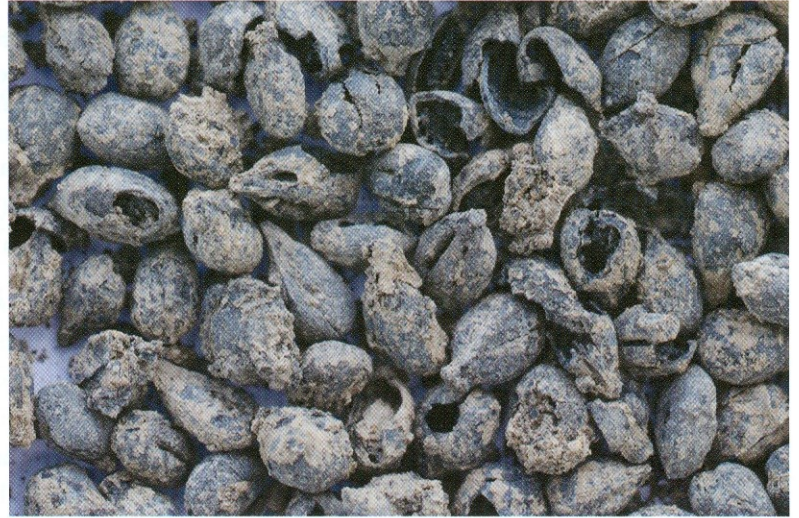
Resim 12.
Piksisler.

Resim 13, 14.
Kuş formu kap ve
kadın formu koku
kabı.

Resim 15.
Erken Tunç Çağ
üzüm çekirdekleri.

Yassitepe Höyüğü Erken Tunç Çağı tabakalarından elde edilen C^{14} analizleri MÖ 3020-2900 ile MÖ 2880-2830 yılları arasındaki bir süreci işaret etmektedir. Dolayısıyla elde edilen tarihler ve bulgular Yassitepe’de Erken Tunç Çağ’ın başlarında Troya I ve öncesine giden kültürel bir sürecin yaşandığını ortaya koymaktadır.

IIA Tabakası- Orta Tunç Çağ

IIA tabakası Orta Tunç Dönemi olarak tanımlanmaktadır. Yassitepe’nin 1. Derece Arkeolojik sit alanı içinde K13, J10-J11 plan karelerinden, 2 ve 3. derece Arkeolojik sit kapsamındaki bulunduğu alanlara doğru, höyüğün güneydoğusunda yayıldığı anlaşılmıştır (Resim.2). Genel olarak höyüğün doğusunda yer alan 3. Derece arkeolojik sit alanlarında 3690 ada 73 parselden başlayarak güneydoğuda 3695 ada 117 parsele kadar olan alanlar içinde ve 3692-2 ada 89 parselde Orta Tunç Çağı’na ait mimari ve çanak çömlek buluntuları tespit edilmiştir. Mimari açıdan sağlam kalıntılar höyüğün güneydoğusunda 3. Derece Arkeolojik Sit alanında 89 No’lu parselde ortaya çıkartılmıştır. (Resim.16). Mimari kalıntıların alanın güney kısmında daha iyi korunduğu kuzey yarısındaki bazı duvarların tahrip olduğu görülmüştür. Sağlam ortaya çıkan yapı kalıntılarında, içinde yuvarlak ocak ve fırınların yer aldığı taş temel üzerine kerpiç bloklarıyla inşa edilen dörtgen planlı yapıların kullanıldığı anlaşılmıştır.

Mimari gelenek açısından bakıldığında, Yassitepe OTÇ tabakalarında, güçlü ve özel yapı kalıntılarının olmaması nedeniyle, sosyal örgütlenme biçimini ortaya koyabilecek geniş çaplı mimari unsurların bulunduğundan söz etmek mümkün değildir. Çoğunlukla mimari olarak Kıyı Ege Kültür Bölgesi’nde birçok yerleşimlerinde olduğu gibi, Yassitepe’de de domestik nitelikte yapıların bulunduğu anlaşılmaktadır. Yassitepe OTÇ sürecinin mimari açıdan Erken Tunç Çağ yapılarına göre oldukça basit ve dağınık yapılardan oluşması, Höyük’te zengin bir Orta Tunç mimarisi ortaya koymamasına karşın keramik ve diğer buluntular zengin bir sürecin varlığını işaret etmektedir.

Resim 16. 89 No’lu parselden Orta Tunç Çağ kalıntıları.

Resim 17.
Orta Tunç Çağ
Keramiği

Yassitepe’de bulunan IIA katına ait keramiklerin büyük bölümü kalın astarlı, açkılı ve düzgün yüzeylidir (Resim 17). Çanak çömlek parçaları grimsi kahve, kırmızı kahve ve mat kahve rengindedir. Keramikler içinde kırmızı ve açık kahverengi mal gruplarının yoğun olduğu anlaşılmaktadır. Çanak çömlekler katkısız ya da ince kum, çok küçük taşcık, kireç parçacıkları ve mika katkılı olarak yapılmışlardır. Katkı oranı ince cidarlı narin kaplarda azalmakta, bu tür kaplarda çoğunlukla saf katkısız kil kullanılmaktadır. Büyük oranda yabancı maddelerden arındırılmış bu tür kille ince nitelikli kaplar yapılmıştır. Çarkta yapılmış kapların çoğunluğu iyi pişirilmiştir. Elde edilen parçalardan kapların büyük çapta düzenli ve aynı zamanda uygun hava akımının sağlandığı yüksek ısı üreten fırınlarda pişirildiği anlaşılmaktadır. Kildeki kalker daha çok devetüyü, sarı ve bej/krem renklerin, olasılıkla mangan ise kırmızımsı kahverengi renklerinin baskın olmasına neden olmuştur¹⁶.

Bütün bu bulgular Yassitepe OTÇ tabakalarında gri minyas mal grubuna ait örnekleri ile (Resim 17) birlikte devetüyü, kahverengi ve kiremit rengi yerel malların da olduğunu bunun yanında hamur rengi ile birlikte aynı renkte astar uygulamasına gidildiği görülmektedir. Çark yapımı üretim tekniğinin kullanımı keramikler üzerindeki parmak ve çark izlerinden net bir şekilde anlaşılmaktadır.

¹⁶ Derin 2015, 205 vd.

Çanak Çömlek içinde ithal olarak tanımlanabilecek parçalara rastlanmamıştır. Buluntular içinde 'Yerli Seramik' olarak tanımlanan çanak çömlek geleneği karakteristiktir¹⁷. Ele geçen kaplar içinde açık ya da kapalı çanak ve kaselerle, çömlekler dikkati çekmektedir.

Yassitepe Höyüğü kazılarında IIA katında ele geçen çanak çömleklerin form ve mal özellikleri dikkate alındığında başta İzmir Bölgesi olmak üzere Batı Anadolu'nun iç kesimine kadar uzanan geniş coğrafya içindeki birçok yerleşimle paralellik kurmak mümkündür. Yassitepe IIA tabakası keramikleri ile Smyrna/Bayraklı, Ayasuluk, Milet, Limantepe ve Panaztepe gibi kazısı yapılan birçok yerleşim merkezinde¹⁸ bulunan çanak çömlekler arasında benzerlikler tespit edilmiştir. Keramik buluntuları arasında gördüğümüz bazı boyalı parçalar, gri keramikler ve altın rengi astarlı keramikler Geç Tunç Çağı'nı işaret etse de bu kata ait herhangi bir mimariye rastlanmamıştır. Olasılıkla höyüğün yüzeye yakın bir bölümünde bu sürece ilişkin bir yaşamdan söz etmek mümkündür.

Yassitepe'de OTÇ'na ait hayvan ve insan kemikleri üzerinde C¹⁴ tarihlleme çalışmaları yapılmıştır. Buna göre Yassitepe Orta Tunç yerleşiminin MÖ 2000-1800 tarihleri arasına, Orta Tunç Çağı başına tarihlenir. Sözü edilen bulgular Batı ve Orta Anadolu kronolojik gelişimi dikkate alındığında Erken Koloni Dönemi ile çağdaş, Orta Tunç Çağı I süreçlerini işaret etmektedir.

Buluntular

Yassitepe Höyüğü buluntuları çoğunlukla Erken Tunç Çağı'ndaki günlük yaşamla ilgilidir. Bununla birlikte günlük yaşam dışındaki sembolik ve prestij nesnelerinden oluşan buluntulara da rastlanılmıştır.

Yassitepe ETÇ tabakalarında (IIB1-8), çok miktarda figürinler, mühürler, idoller, baltalar, alt -üst öğütme taşları, havan - havan elleri, perdah taşları ve yontmataş aletler ele geçmiştir. Yassitepe'de ele geçen iki mühür, Erken Tunç Çağı I döneminin ticareti ve otoriteyi simgeleyen ilk örnekleri olarak dikkati çekmektedir. Bunlardan biri çift taraflı baskı yüzüyle pişmiş toprak mühür ve diğeri ayak şeklinde askı delikli bir taş mühürdür (Resim 18).

Erken Tunç Çağı geçiş dönemine tarihlendirilen baskı şeklindeki mührün alt kısmında insize çizgi ile balıksırtı şeklinde geometrik desen yer almaktadır. Benzerleri biraz daha geç dönemde ETÇIII Tarsus, Konya Kara Höyük, Karataş ve Küllüoba'da tespit edilen ve "Büyük Kervan Yolu Ticaretini" destekleyen önemli bir buluntu grubu olarak yorumlanan bu tip mühürler, Yassitepe örneğinin aksine daha geç bir döneme, Erken Tunç Çağı III'e tarihlendirilmiştir¹⁹.

Yassitepe taş eserler içinde bir grubu özel nitelikleriyle idoller oluşturur (Resim 19). Çoğunluğu mermerden yapılmış idoller bulunmuştur. Batı Anadolu'da Geç Kalkolitik Çağ buluntu yerlerinde çok az sayıda ele geçen idollerin Erken Tunç Çağı I döneminden itibaren kültürel

¹⁷ İzmir sınırları içinde 'Yerli seramik', içinde kırmızı astarlı mallar, devetüyü astarlı mallar, gri mallar ve altın mikalı mallar olarak çeşitlilik gösterir. Bölgenin yerli keramik geleneği ile ilgili olarak bakınız: Günel 1999, 29 vd., 42-56, lev.1-127

¹⁸ Bayne 2000, 63, 270, Fig. 7:4, 5, 6, 63, 270; Kan 2005, Fig. 11: b; Aykurt 2004: 78; Lev 1: a-c. 234 ;5: a-c; 46; 6: a-c, 53; 10: c, 95, Günel 1999, 29 vd., 42-56, lev.1-127; 6: 8; 6: 1-7; 7: 1-6; 9: 4, 42; 13: 6.

¹⁹ Efe 2003, 125.

Resim 18. Taş Mühür.

Resim 19. Mermer idol.

Resim 20.
Bronz balta ve
delici.

gelişimdeki değişimlere paralel olarak tekrar önem kazanmaya başladığı görülmektedir. Bunlar içinde “Beycesultan Tipi” veya “Keman Biçimli İdol” olarak ya da “Troya tipi idol” olarak adlandırılan tipleriyle farklı formları dikkate alındığında Yassitepe’nin Erken Tunç Çağı halkının İç-Batı Anadolu’yla ilişkilerini ortaya koymaktadır.

Taş eserlerinin çoğunlukla prestijli ürünler olması, Yassitepe Höyüğü merkezinde kompleks yapıların içindeki yaşam düzeyini ve organizasyonu göstermektedir. Mühür gibi ticari ve idari buluntuların varlığı ve idol gibi dinsel inançları yansıtan ürünler Yassitepe Höyüğü merkezinde idari yapıların varlığını kanıtlamaktadır. Özellikle yapıların arka odalarındaki depolama sistemleri nedeniyle, Yassitepe Erken Tunç Çağ yerleşiminin artı ürünün de kontrol altına alınmaya çalışıldığı bir merkez olduğunu söylemek mümkündür. Buluntular ile bütünleşen etrafı surla çevrili kompleks yapılar, yöneticilere ait hem konut hem de yönetim birimi olabilir.

Yassitepe buluntuları içinde bronz eserler küçük bir grubu oluşturur. Erken Tunç Çağına ait tabakalarda ele geçen bronz balta ve deliciler (Resim 20) bu dönemin ender örnekleri içinde yer alır. Ama özellikle cüruf parçaları ve pişmiş toprak döküm potaları Çukuriçi Höyüğü'nde olduğu gibi Yassitepe'de de bronz döküm işçiliğinin birer kanıtı olarak görülebilir. Orta Tunç Çağı tabakalarında da iğne gibi bronz nesnelere rastlanmıştır.

Sonuçta:

Yassitepe Höyüğü kentin merkezinde yer alan büyük oranda korunmuş, Neolitik dönem sonundan Roma dönemine kadar farklı kültürlerin yerleşimine sahne olan önemli bir yerleşim merkezidir. Elde edilen buluntulardan MÖ III. binyılı başını kapsayan Erken Tunç Çağı boyunca teknolojik ve ekonomik anlamda gerçekleşen önemli gelişmelerin Yassitepe'de önemli değişimlere neden olduğu anlaşılmaktadır. Mimari bakımdan planlı bir organizasyon, toplumun sosyal yapısını açıklamada önemli ipuçları vermektedir. Aynı şekilde mekân kullanımına ve tasarımına ilişkin yeniliklerin ortaya çıkması toplumun üretim ve mekânlarda artı ürünlerin depolanmasına yönelik düzeni Yassitepe'deki değişimin etkilerini ortaya koymaktadır. Bu dönemde metal kullanımının, özellikle de döneme adını veren, kalaylı tuncun yaygınlaşarak gerçek anlamda metalurjinin ortaya çıkışı Yassitepe'nin yenilikleri arasında görülürken, Kalkolitik Çağ'dan beri süre gelen yontmataş ve sürtme taş teknolojisi doğrudan güncel üretim ile ilişkilidir. Taş eserler içinde görülen bazı objeler dinsel inançları da yansıtırken toplumun siyasi ve ekonomik düzeninin giderek daha karmaşık bir yapıya büründüğünü göstermektedir. Ölü gömme gelenekleri bakımından pitos ve basit toprak mezarları (Resim 21) ile Batı Anadolu'da yaygın gömü türünü ortaya koyan örnekleriyle toplumun öbür dünya anlayışını da tanımlayabilmekteyiz.

Bunların dışında Yassitepe'de beşbin yıl önce üzümün varlığı İzmir'deki tarımsal ürünlerin geçmişine ilişkin dikkati çeken kanıtlardan birini oluşturmaktadır. Yassitepe Höyüğü her yıl ortaya çıkan yeni buluntularıyla sadece İzmir'in değil aynı zamanda Batı Anadolu'nun da kültür tarihi için önemli bir yerleşim alanı olma özelliğine sahiptir.

Resim 21.
Erken Tunç Çağı basit toprak mezarları

Kaynakça

- Aykurt A. 2004 *Kocabastepe Orta Tunç Çağ Seramik Örneklerinin Ege Arkeolojisiindeki Yeri ve Önemi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, yayınlanmamış doktora tezi.
- Bayne N. 2000 "The Grey Wares of North-West Anatolia: In the Middle and Late Bronze Age and The Early Iron Age and their Relation to the Early Greek Settlements", AMS 37.
- Blegen, C.W. – J.L. Caskey – M. Rawson – J. Sperling 1950 *Troy*, Vol. I, Princeton.
- Derin, Z. 2006 "İzmir'den İki Yeni Prehistorik Yerleşim Yeri: Yassitepe Höyüğü, Çakallar Tepesi Höyüğü", *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Dergisi* VII, 1-16.
- Derin, Z. 2015 "İzmir, Yassitepe Höyüğü Orta Tunç Çağ Yerleşimi", *Mustafa Büyükkolancı'ya Armağan*, Ed. C. Şimşek, B. Duman, E. Konakçı, İzmir, 203-214.
- Derin, Z. 2017 "The Prehistorik Settlement of İzmir: Yeşilova Höyüğü", *Geçmişten Günümüze İzmir. From Past to Present*, Editör: M. Espagne, R.G. Gürtekin Demir, S. Verge, P. Aydemir, İzmir, 221-240.
- Efe, T. 2003 "Batı Anadolu Tunç Çağı Uygarlığının Doğuşu", *ArkeoAtlas* 2: 92-129.
- Erkanal 1998 "1996 Liman Tepe Kazıları", KST XIX-1, 379-398.
- Günel G. 1999 *Panaztepe II, MÖ II. Bine Tarihendirilen Panaztepe Seramiğinin Batı Anadolu ve Ege Arkeolojisiindeki Yeri ve Önemi*, TTK, Ankara.
- Hood, S. 1981 *Excavations in Chios 1938-1955*, Vol. I, Oxford.
- Kaan, H. 2005 *Anaia-Kadıkalesi MÖ 2. Binyıl Seramikleri*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Korfmann, M. 1984 Die Hafenbucht vor "Troja" (Hisarlık), Grabungen am Beşik-Yassitepe", AA, Heft 2, 165-176.
- Korfmann, M. 1987 *Demircihüyük: die Ergebnisse der Ausgrabungen 1975-1978*, Mainz.
- Korfmann, M., vd.. 1995 "Kumtepe 1993. Bericht über die Rettungsgrabungen", *Studia Troica* 5, Mainz, Rhein:237-291
- Lamb, W. 1936 *Excavations at Thermi in Lesbos*, Cambridge.
- Sperling, J. 1976 "Kum Tepe in the Troad", *Hesperia*, XLIV-4, 305-364.